

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЖИТОМИРСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ІВАНА ФРАНКА

ЛОМАЧИНСЬКА СВІТЛАНА ВОЛОДИМИРІВНА

УДК: 23/28: 316.77 (043.3)

**РЕЛІГІЙНА ІНТЕРНЕТ-КОМУНІКАЦІЯ
У МІСІЙНІЙ ДІЯЛЬНОСТІ
ХРИСТІЯНСЬКИХ ЦЕРКОВ В УКРАЇНІ**

Спеціальність 09.00.11 – релігієзнавство

АВТОРЕФЕРАТ
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата філософських наук

Житомир – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана на кафедрі філософії Житомирського державного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор філософських наук, професор
Саух Петро Юрійович,
член-кореспондент, академік-секретар
Відділення вищої освіти
(НАПН України, м. Київ).

Офіційні опоненти: доктор філософських наук, професор
Васильєва Ірина Василівна,
Національний медичний університет
імені Олександра Богомольця
завідувач кафедри філософії та соціології;

кандидат філософських наук, доцент
Котлярова Тетяна Олександрівна,
НПУ імені М. П. Драгоманова,
доцент кафедри богослов'я та релігієзнавства.

Захист відбудеться 21 червня 2019 року об 11⁰⁰ годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 14.053.02 у Житомирському державному університеті імені Івана Франка за адресою: 10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 40, конференц-зал.

З дисертацією можна ознайомитися у бібліотеці Житомирського державного університету імені Івана Франка за адресою: 10008, м. Житомир, вул. Велика Бердичівська, 38.

Автореферат розісланий 20 травня 2019 року.

Вчений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л. В. Горохова

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність дослідження. Перехід світового співтовариства до якісно нової стадії суспільного розвитку – інформаційного суспільства – характеризується посиленням значущості інформації та інформаційно-комунікаційних технологій, збільшенням сфер їх використання. Формування глобальних комунікаційних мереж дозволяє максимально активізувати інформаційний обмін, дає можливість індивідові, соціальній групі і суспільству загалом стати учасником глобального інформаційного простору, що супроводжується соціокультурними змінами, впливає на світогляд і мислення людей, формує картину світу на нових ціннісно-раціональних засадах. Інформаційне суспільство постає як медіацентричне, в якому завдяки новим телекомунікаційним і комп'ютерним технологіям посилюється вплив Інтернет-інформації, в тому числі й релігійної, на різні сфери буття соціуму, спосіб сприйняття світу. Швидкий обмін релігійно-культурною інформацією, зумовлений динамікою Інтернет-комунікацій, забезпечує активний розвиток інформаційних, інтелектуальних і культурних ресурсів людства, сприяє міжкультурному діалогу, утвердженню релігійної толерантності. Водночас, означений процес містить і небезпечні прояви, адже інформація, підсилена технічними засобами її фіксації та передачі в просторі й часі, може мати не лише творчу, а й руйнівну сутність. Зокрема, впливаючи суспільну та індивідуальну свідомість, інтернет-комунікація може продукувати релігійний екстремізм та провокувати міжкультурні релігійні конфлікти. Однією з таких загроз, яка тісно пов'язана з релігійною сферою й пропагандою в аспекті маніпулювання архетипами суспільної свідомості, що визначають формування ціннісних засад буття соціуму, є інформаційна війна.

В умовах демократизації соціальних процесів сучасного українського суспільства значно зростає інтерес до релігії як суспільного явища, знімаються ті штучні перепони, що відокремлювали віруючу людину від релігійних цінностей. Зважаючи на те, що сутність феномену релігійної комунікації розкривається у реалізації потреб, прагнень віруючих, світоглядних орієнтирів релігійних громад, нові історичні реалії інформаційного суспільства, змушують релігійні організації до активної роботи у віртуальному просторі. Релігійна Інтернет-комунікація пришвидшує інформаційний обмін, розширює пізнавальні можливості як окремої людини, так і релігійної спільноти загалом, забезпечуючи її ідеологічну цілісність, спосіб сприйняття світу.

Релігійна комунікація перебуває у зоні сакрального, містичного, що робить її одним з ефективних чинників ведення інформаційної війни на всіх етапах історії церкви. Сучасні інформаційні технології створюють можливості для одночасного охоплення релігійними ідеями значної кількості користувачів кіберпростору, забезпечуючи максимальну ефективність пропагандистської діяльності, що зумовлює актуальність проблематики дослідження.

Об'єктом дослідження є релігійна Інтернет-комунікація.

Предметом дослідження є місійна спрямованість християнської Інтернет-комунікації.

Мета дослідження полягає у комплексному релігієзнавчому аналізі та визначенні закономірностей функціонування релігійної Інтернет-комунікації у місійній діяльності християнських церков в Україні.

Досягнення поставленої мети передбачає вирішення таких **завдань**:

- обґрунтувати концептуальні засади розуміння феномену релігійної комунікації у його онтологічному, гносеологічному й аксіологічному вимірах у релігієзнавчій та філософській думці;

- розкрити сутність християнської Інтернет-комунікації як складової релігійної комунікації, її змістовні, класифікаційні ознаки та функціональну спрямованість;

- охарактеризувати соціально-психологічні прояви феномену віртуальної реальності в осягненні релігійних явищ, її переваги та небезпеки у системі релігійної Інтернет-комунікації;

- простежити вплив глобалізаційних процесів сучасності на християнську Інтернет-комунікацію;

- визначити специфіку ідеологічної спрямованості Інтернет-ресурсів християнських церков в Україні;

- дослідити сутність пропаганди як засобу місійної діяльності церкви в християнській історії;

- окреслити напрями релігійної Інтернет-пропаганди християнських конфесій в сучасній інформаційній війні.

Методи дослідження. Об'єкт і предмет дисертації зумовили методологічні засади дослідження, яке виконане на взаємоперетині філософської, релігієзнавчої, соціально-комунікаційної систем знання. Комплексний характер дисертаційної роботи визначив вибір загальнонаукових та спеціальних методів дослідження.

Дисертація ґрунтується на базових принципах і методах академічного релігієзнавства, а саме: наукової об'єктивності, що уможливило багатоаспектне розкриття сутності феномену релігійної комунікації загалом та християнської Інтернет-комунікації зокрема; позаконфесійності і світоглядного плюралізму, які дозволили проаналізувати та порівняти наукові й богословські підходи до розуміння сенсу християнської місійно-пропагандистської діяльності у її ціннісних та антагоністичних проявах; цілісності й системності, котрі забезпечили осмислення релігійної комунікації як необхідного чинника функціонування інформаційно-комунікаційної системи суспільства; функціонального аналізу, що дозволив розкрити функції християнської Інтернет-комунікації; компаративного аналізу, який застосовувався при дослідженні загального і специфічного у детермінації релігійної комунікації на різних етапах історії християнства.

Окрім означених методів, використано й спеціальні наукові методи: поєднання історичного і логічного способів осягнення сутності релігійних комунікацій; ретроспективний – для аналізу релігійних комунікацій в історичному контексті; системно-класифікаційний та описово-аналітичний методи аналізу особливостей релігійної Інтернет-комунікації у місійній діяльності християнських церков в Україні.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано в межах наукової програми кафедри філософії Житомирського державного університету імені Івана Франка «Випробування людського буття: класичний і посткласичний дискурс» (НДР № 0111U000154).

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в здійсненні комплексного релігієзнавчого аналізу релігійної Інтернет-комунікації як засобу регулювання суспільної свідомості у місійній діяльності християнських церков України в контексті викликів сучасності.

Вперше:

– доведено, що на різних етапах історії християнської церкви релігійна пропаганда виступала дієвим засобом утвердження її ідеології; у сучасному інформаційному суспільстві релігійна Інтернет-пропаганда може мати як деструктивну, так і конструктивну сутність: на конструктивному рівні, за умов забезпечення релігійної неупередженості та позаконфесійності, вона може сприяти утвердженню традиційних християнських цінностей та моральності суспільства; на деструктивному рівні релігійна пропаганда сприяє утвердженню ідеології конкретної конфесійної спільноти, виступаючи засобом маніпуляції та суспільної конфронтації;

– на основі ретроспективного порівняльного аналізу генези християнської релігійної Інтернет-комунікації обґрунтовано, що релігійний фактор виступив ключовою основою динаміки інформаційно-комунікаційних революцій, де Церква, засобами пропагандистського впливу підконтрольних їй соціально-комунікаційних інститутів – бібліотек, видавництв, преси тощо – здійснювала й здійснює маніпулятивний ідеологічний вплив на великі соціокультурні спільноти задля зміни їх світоглядної системи цінностей;

– визначено необхідність формування національно-спрямованих конфесійних Інтернет-ресурсів релігієзнавчої та богословської літератури у протидії зовнішній інформаційній експансії світоглядних релігійно-культурних засад існування української нації як цілісної соціокультурної системи та задля налагодження комунікації на загальнонаціональному рівні, подальшого зміцнення національної безпеки суспільства;

Уточнено:

– сутність релігійної інформації як амбівалентної категорії, що постає невід’ємною складовою функціонування суспільства як цілісної інформаційної системи, де ключові чинники релігійної Інтернет-комунікації розкриваються у контексті різних проявів соціальної взаємодії церкви як соціального інституту з громадами вірян через посередництво інформаційно-комунікаційних структур – медіа-центрів, електронних бібліотек тощо, що сприяє передачі релігійного досвіду, зміцнення зв’язків між окремими віруючими, релігійними громадами та організаціями різного віросповідання;

– соціально-психологічний вплив феномену віртуального на суспільну та індивідуальну свідомість у релігійній Інтернет-комунікації: онтологічний вимір віртуальної реальності формує її як актуальну, але не субстанційну, відокремлену від реальності фізичної, водночас, рівноправну щодо неї; віртуальне постає як трансцендентне, незбагненне, як бажане, але нездійснене, що діє на підсвідоме, формує в свідомості віруючого містичні образи та є дієвим засобом психологічного впливу;

– роль релігійної Інтернет-комунікації на шляху становлення сучасного інформаційного суспільства як суспільства знань, зумовленого необхідністю актуалізації зусиль соціально-комунікаційних інститутів задля формування

основних засад релігійної інформаційної культури, що постає визначальним фактором реалізації міжконфесійного суспільного діалогу та взаєморозуміння.

Отримали подальше обґрунтування:

– усвідомлення напрямів трансформації функціональної спрямованості релігійної Інтернет-комунікації як складової соціально-комунікаційної системи суспільства та дієвого механізму формування системи моральнісних засад суспільних взаємовідносин;

– дослідження форм, засобів та методів місійно-пропагандистської діяльності християнських церков в Україні в контексті викликів сучасності.

Теоретичне значення дослідження. Основні положення дисертації розширюють і поглиблюють дослідницьке поле релігієзнавчої науки про сутність місійної та місійно-пропагандистської зумовленості релігійної Інтернет-комунікації християнських церков, її структурно-функціональні особливості, вплив інформаційних технологій на специфіку застосування релігійної пропаганди у сучасному глобалізованому світі. Робота розширює релігієзнавче знання щодо сутності релігійних комунікацій у сучасній інформаційній реальності. Для вітчизняної релігієзнавчої науки здійснене дослідження є важливим, оскільки сприятиме поглибленому аналізу впливу сучасних інформаційних технологій на релігійні чинники функціонування суспільства як цілісної інформаційної системи у контексті глобалізаційних викликів сучасності.

Практичне значення дослідження. Отримані наукові результати поглиблюють теоретичні дослідження в релігієзнавчій галузі і мають науково-теоретичне та навчально-методичне значення. Матеріали дисертаційного дослідження можуть бути використані при підготовці навчально-методичних посібників із релігієзнавства, історії релігії, а також у викладанні нормативних курсів з дисциплін релігієзнавчого спрямування.

Особистий внесок здобувача. Дисертаційне дослідження є результатом самостійної дослідницької роботи автора. Основні опубліковані праці дисертанта за темою роботи написано без співавторів. Висновки та положення наукової новизни отримані і сформульовані автором на основі власних досліджень.

Апробація результатів дисертації. Основні положення й висновки дисертації обговорювались на наукових семінарах та засіданнях кафедри філософії Житомирського державного університету імені Івана Франка й пройшли апробацію на низці наукових конференцій, зокрема: Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету – 2013» (Київ, 2013); Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету – 2014» (Київ, 2014); IV Міжнародна науково-теоретична конференція «Толерантність як соціогуманітарна проблема сучасності» (Житомир, 2015); Всеукраїнська науково-теоретична конференція з міжнародною участю «Філософія, релігія та культура у глобалізованому світі» (Житомир, 2015); Міжнародна науково-практична конференція «Історія, проблеми та необхідні умови становлення громадянського суспільства в Україні» (Львів, 2016); XXXIII Міжнародна науково-практична конференція «Наука та інновації» (Чернівці, 2016); Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету – 2016» (Київ, 2016); VII Щорічна студентська конференція «Студентська наука в духовній школі» (Київ, 2016); VII Міжнародна науково-практична конференція «Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у

сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти» (Монреаль – Сєверодонецьк 2016); Міжнародна наукова конференція «Другі Танчерівські читання «Спадщина Аристотеля та аристотелізм в історії релігієзнавчої думки» (Київ, 2016); Всеукраїнська наукова конференція «Українське православ'я на шляху самовизначення, єдності та конституювання» (Черкаси, 2016); ІХ Міжнародна науково-практична конференція «Духовна та світська освіта: історія взаємин – сучасність – перспективи» (Київ, 2017); VIII Щорічна студентська конференція «Студентська наука в духовній школі» (Київ, 2017); Міжнародна наукова конференція «Дні науки філософського факультету – 2017» (Київ, 2017); Міжнародна науково-теоретична конференція: «Глобалізований світ: випробування людського буття» (Житомир, 2017); ІХ Щорічна студентська конференція «Студентська наука в духовній школі» (Київ, 2018); Наукова конференція «Київські філософські студії – 2018» (Київ, 2018); Х Міжнародна науково-практична конференція «Духовна та світська освіта: історія взаємин – сучасність – перспективи» (Київ, 2018); Міжнародна наукова конференція «Києво-Печерська Лавра – Афон – Єрусалим: єдність крізь століття» (Київ, 2018).

Публікації. Концептуальні положення та результати дисертаційного дослідження викладені у 20 публікаціях, з яких 5 статей у фахових виданнях України, 1 – у закордонному періодичному виданні, 14 – у наукових журналах та матеріалах наукових конференцій.

Структура та обсяг роботи зумовлені специфікою об'єкта аналізу та логікою дослідження. Структурно дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних джерел та літератури (395 найменувань). Основний обсяг дисертації становить 182 сторінки, а з урахування бібліографії 217 сторінок.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **Вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації; зазначено зв'язок роботи з науковими програмами і темами; розкрито мету та основні завдання; визначено предмет та об'єкт дослідження; окреслено концептуальні положення, які позначені науковою новизною і винесені на захист; сформовано методологічні засади та джерельну базу дослідження, визначено можливості теоретичного і практичного застосування дисертаційної роботи, наведено дані про форми апробації її результатів.

Перший розділ **«Сутність релігійної комунікації в сучасному інформаційному світі»** присвячено аналізу сутнісних чинників трансформації стратегій, засобів та функціональної спрямованості релігійної комунікації у сучасному інформаційному світі, визначенню основних напрямів дослідження проблеми релігійної комунікації у сучасному релігієзнавчому дискурсі.

У *підрозділі 1.1. «Відображення тенези феномену релігійної комунікації у науковій думці»* проаналізовано ступінь розробки проблеми в працях зарубіжних та українських філософів і релігієзнавців, теоретичні напрацювання щодо сутнісних ознак релігійної комунікації та її функціональної спрямованості. Дослідницька увага концентрувалась на наукових розвідках М. Балакляцького, І. Богачевської, А. Бойко, О. Задоянчук, С. Козиряцької, М. Кашуби,

Ю. Мельничук, М. Петрушкевич, Є. Юнусової. Активний аналіз сутності соціальних комунікацій, їх структури, місця релігійної комунікації в системі соціальних комунікацій здійснено у дослідженнях зарубіжних науковців – С. Бориснева, М. Василика, Ю. Габермаса, Є. Зарецької, І. Істоміної, В. Конєцької, Н. Мечковської. Серед українських науковців означена проблематика розкрита у наукових працях та науково-методичних розробках Ф. Бацевича, В. Ільганаєвої, С. Квіта, Ю. Косенка, І. Ломачинської, Г. Почепцова, В. Різуна, О. Холода.

Концептуальною основою релігієзнавчого аналізу морального змісту християнського проповідництва стала теоретична спадщина представників патристики – Василя Великого, Григорія Богослова, Григорія Ніського, Августина Аврелія. Теоретичні засади пастирського красномовства розкриті у Філарета (Гумілевського), Кіпріана (Керна), Аверкія (Таушева), О. Меня, П. Флоренського. Оцінка ролі релігійної Інтернет-комунікації як засобу місійної діяльності знайшла своє відображення у виступах в ЗМІ очільників християнських церков – Івана Павла II, Франциска, Любомира (Гузара), Святослава (Шевчука), Володимира (Сабодана), Онуфрія (Березовського), Філарета (Денисенка), Ігоря (Ісіченка), Михайла Паночко.

Формування системи релігійної Інтернет-комунікації є логічним наслідком активного розвитку інформаційно-комунікаційного суспільства, що потребувало уваги до досліджень, зорієнтованих на аналіз соціально-комунікаційної складової сучасних соціальних трансформацій. Глобалізаційний вимір інформаційного суспільства розкритий на основі досліджень Д. Белла, З. Бжезінського, П. Дракера, М. Кастельса, М. Маклюена, Й. Масуди, М. Постера, Е. Тоффлера, Ф. Уебстера. Основні проблеми релігійного розвитку в епоху глобалізації розкриті у працях провідних українських релігієзнавців – І. Васильєвої, В. Єленського, А. Колодного, О. Сагана, П. Сауха, Л. Филипович.

Специфіка конструювання реальності у релігійних Інтернет-комунікаціях зумовила звернення до напрацювань, спрямованих на аналіз природи феномену віртуального. Означений вектор досліджень представлений у роботах Р. Барта, А. Бодрова, Ж. Бодрійяра, П. Браславського, Р. Вилкова, А. Воронова, О. Єлхової, А. Заморокіна, Д. Іванова, М. Кастельса, А. Кирилової, Є. Ковалевської, І. Корсунцева, В. Ладова, А. Малишко, М. Носова, М. Опенкова, С. Орехова, С. Таратути, А. Фандєєвої, С. Хорунжого. Серед українських вчених означена проблематика стала об'єктом досліджень Я. Башманівської, П. Богачевського, О. Каріної, Т. Котлярової, О. Криницького, І. Лугуценко, М. Пальчинської, Є. Уханова та інших, які зосереджують свою увагу, переважно, на аналізі специфіки віртуального конструювання соціальної реальності. До аналізу проблеми було залучено й розвідки В. Абакумова, В. Литвиненко, В. Петрова, Г. Почепцова.

Аналіз пропагандистських стратегій маніпулювання суспільною свідомістю у системі християнських Інтернет-комунікацій зумовив необхідність звернення до досліджень Г. Блумера, В. Джемса, Е. Карнетті, Г. Лебона, С. Московічі, А. Назаретяна, С. Сігеле, Г. Тарда, З. Фройда. Вивчення проблеми інформаційної війни, її засобів та стратегій реалізації у системі релігійних Інтернет-комунікацій потребувало залучення напрацювань С. Бухаріна, Н. Брусніцина, Н. Волковського, І. Панаріна, С. Зелінського, В. Прокоф'єва, С. Расторгуєва.

Огляд наукових джерел засвідчує складність та різноплановість феномену релігійної Інтернет-комунікації, його ідейно-психологічне значення у віртуальному конструюванні соціальної реальності.

У підрозділі 1.2. «Сутність релігійної комунікації та її функціональна спрямованість» досліджено процес формування релігійної Інтернет-комунікації як логічного результату становлення глобального інформаційного суспільства. Охарактеризовано сутність релігійної комунікації, її структуру, класифікаційні ознаки, механізми реалізації та місце у соціально-комунікаційній системі соціуму. Доведено необхідність усвідомлення християнської релігійної комунікації на онтологічному, гносеологічному та аксіологічному рівнях. Визначено специфіку знакової природи релігійної комунікації як іміджевої та символічної, що зумовлює необхідність відповідного рівня розуміння у її інтерпретації. Досліджено особистісний і соціальний аспекти горизонтальної та вертикальної релігійної Інтернет-комунікації та виокремлено особливості реалізації її функціонального призначення у діяльності вітчизняних християнських конфесій.

У підрозділі 1.3. «Феномен віртуальної реальності в контексті релігійної комунікації» проаналізовано феномен віртуального у конструюванні релігійної системи цінностей інформаційного суспільства. Зазначено, що віртуальна реальність в осягненні релігійних феноменів не є надбанням сучасної епохи, а має тривалу історію. Аналіз міфотворчості в архаїчній культурі засвідчив, що ідея віртуальності тісно пов'язана з сутністю міфу як універсального способу конструювання реальності, а семантичний зміст поняття «віртуального» має досить широку інтерпретацію. У християнській історії здатність особистості до осягнення містичних віртуальних психологічних станів визначала її обраність та наближеність до божественного. У релігійному вимірі віртуальна реальність продукує порушення діалектичної єдності життя і смерті, що веде до радикального переосмислення онтологічних умов існування людини.

Доведено, що комп'ютерна віртуальна реальність за нетривалий час продемонструвала полярно протилежні позиції ціннісних засад свого існування: з одного боку, формуючи безмежні можливості для самоосвіти та самовдосконалення особистості через віртуальні системи освіти, бібліотеки, музеї тощо; а з другого, – створила своєрідне віртуальне зло як породження глобальної агресії через засоби маніпулювання індивідуальною та суспільною свідомістю. Ефект анонімності віртуальної реальності паралізує свідомість людини, зомбує її зсередини. Серед небезпек віртуальної реальності особливо виділено загрозу втрати ідентичності, що призводить до контролю над особистістю, яка в крайніх формах може перерости в електронний тоталітаризм.

Другий розділ «Християнська Інтернет-комунікація в епоху глобалізації» присвячено аналізу релігійних чинників глобалізації, що характеризуються як, релігійним синкретизмом, екуменічними рухами, так і загостренням релігійних конфліктів та прагненням до збереження етноконфесійної релігійної ідентичності.

У підрозділі 2.1. «Глобалізаційний вимір християнського Інтернет-проповідництва в інформаційну епоху» досліджено процеси трансформації релігійної комунікації під впливом інформаційних технологій. Зазначено, що основною умовою протидії глобалізаційним загрозам для нації як цілісної

інформаційної системи є формування інформаційної культури суспільства як галузі його духовного життя, що охоплює систему освіти та виховання у контексті інформаційних відносин, а також установи й організації, що забезпечують їх функціонування. Визначено вплив інформаційної культури західноєвропейського суспільства на основних етапах інформаційно-комунікаційної революції щодо генези християнства. Доведено необхідність створення національно спрямованих Інтернет-ресурсів релігійної літератури, адже їх змістовне наповнення – це не лише формування відповідного релігійного світогляду, а й творення відповідних культурних традицій (мови, ідеології, стилю мислення та світосприйняття).

Обґрунтовано роль релігійної Інтернет-комунікації у реалізації цілей християнських проповідей у пізнавальному та ціннісному вимірах. Здійснено порівняльну характеристику ідейно-тематичної спрямованості Інтернет-пропаганди провідних християнських конфесій України. Підкреслено, що в умовах глобалізованого світу актуалізуються моральні чинники християнського проповідництва, його здатність до формування основ міжконфесійного діалогу, прагнення знайти шляхи для міжрелігійного порозуміння та компромісу в ідеях та цінностях, адже це єдиний шлях для подальшого суспільного розвитку.

У підрозділі 2.2. «*Ідейна спрямованість Інтернет-ресурсів християнських церков в Україні*» здійснено структурно-тематичний аналіз Інтернет-ресурсів провідних християнських конфесій, їх цільової аудиторії, засобів релігійно-психологічного впливу та функціональної спрямованості. Серед основних напрямків місійної Інтернет-діяльності християнських конфесій в Україні увагу зосереджено на формуванні електронних бібліотек, місійній паломницькій діяльності, моральному вихованні молоді та утвердженні сімейних цінностей. Виявлено, що місійна діяльність паломницьких центрів розкривається через такі функціональні обов'язки: відновлення та пропагування паломницьких традицій; популяризація конфесійно спрямованих святинь та організація паломництва до них, збереження ціннісних засад вітчизняної духовної культури. Підкреслено, що пропагандистська спрямованість електронних видань християнських церков в Україні виконує не лише місійну, а й виховну функцію, адже спрямована на підвищення етичної культури молоді та уміння протистояти хибній моралі, формування інтересу до історичного минулого нації. Найбільш важливими функціями, що властиві релігійній освіті, є природне відтворення релігійності; залучення нових вірян до складу конфесії; соціалізація особистості; формування і розвиток духовно-моральної культури віруючих. Реалізація вітчизняними конфесійними Інтернет-ЗМІ функції соціальної адаптації сприяє формуванню соціальних якостей, яких вимагає життя у єдиному світовому соціальному та інформаційному просторі.

Детальний аналіз змістовного наповнення християнських Інтернет-ресурсів дозволив визначити динаміку їх місійно-пропагандистської діяльності у контексті викликів інформаційної доби. Доведено, що удосконалення засобів задоволення інформаційних потреб у духовній сфері за умови відповідного рівня духовної культури створює додаткові можливості для формування ключових засад релігійної духовності, віротерпимості.

У третьому розділі «**Релігійна Інтернет-комунікація в християнській традиції як засіб формування суспільної свідомості**» розглянуто

пропагандистські стратегії релігійної Інтернет-комунікації, проаналізовано феномен релігійних інформаційних війн в історичному контексті та реаліях глобалізованого світу.

У підрозділі 3.1. «Пропаганда як засіб місійної діяльності християнських конфесій» розкрито релігійні витoki феномену пропаганди як форми комунікації, спрямованої на поширення фактів, аргументів, чуток та інших відомостей з метою впливу на суспільну думку на користь спільної справи чи громадянської позиції. З'ясовано, що пропаганда може мати як конструктивний зміст (поширення знань, цінностей), так і деструктивну спрямованість (маніпулювання психологічними настановами, ціннісними орієнтаціями, поведінкою індивідів і спільнот людей незалежно від їхнього бажання). Визначено, що засадами ефективної пропаганди є завоювання довіри населення, простота і повторення ідей (найчастіше за допомогою гасел), використання символів (конкретних образів-знаків ідей, дій та речей) та пов'язування їх із заявами пропагандистів, спотворення та приховування «невигідних» фактів, обман, цензура. Критерієм ефективності дії повідомлення на масову аудиторію є лідери думок – впливові харизматичні проповідники, які здатні пропонувати нові нестандартні релігійні ідеї.

У підрозділі проаналізовано напрями удосконалення пропагандистських стратегій релігійних комунікацій у контексті інформаційно-комунікаційних революцій (вербальної, паперової, технічної, мультимедійної), що знаходять відображення у засобах та стратегіях ведення інформаційних війн. Розрізнено й охарактеризовано поняття «місійна діяльність» та «місійно-пропагандистська діяльність»: місійна діяльність християнської церкви зумовлена поширенням ціннісних засад християнського віровчення, спрямованих на зміну суспільної свідомості, а місійно-пропагандистська діяльність постає як нав'язування ідеології конкретної християнської конфесії. Доведено, що використання релігійних Інтернет-медіа ресурсів зумовлене оперативністю, дистанційним характером впливу, масштабністю можливих наслідків, що підкреслює їх ефективність у порівнянні з традиційними ЗМІ.

У підрозділі 3.2. «Релігійна Інтернет-пропаганда християнських конфесій у сучасній інформаційній війні» визначено сутність інформаційної війни як агресії проти інформаційної системи – технічної, біологічної чи соціальної, спрямованої на її перепрограмування або знищення. Констатовано, що одним із ключових факторів, які використовуються в інформаційних релігійних війнах, є релігійна ідентичність, котра у сучасному поліконфесійному суспільстві конструюється як багатовекторна.

Наголошено, що журналісти та редактори релігійних Інтернет-ЗМІ мають орієнтуватися на реалізацію світоглядних, комунікативних, просвітницьких, пропагандистських, виховних, інформаційних, культурологічних та інших функцій. Зазначено, що церква не повинна займатися пропагандою себе як соціальної інституції в засобах масової інформації, адже пропагуватися мають релігійні цінності, що не суперечать загальноприйнятим моральності та культури. Підкреслено, що засоби масової інформації повинні слугувати не знаряддям підпорядкування свідомості мас з боку тієї чи іншої конфесії, а механізмом загального процесу соціалізації та гуманізації суспільства.

ВИСНОВКИ

1. Аналіз філософської, релігієзнавчої та богословської літератури засвідчує, що релігійна комунікація є явищем системним, структурним, соціальним, історичним, психологічним тощо. У глобалізованому світі вона стає складовою функціонування суспільства як цілісної інформаційної системи, забезпечує передачу релігійно-культурного досвіду та значною мірою впливає на творення соціальної пам'яті. Як важливий чинник формування та розвитку суспільних відносин релігійна комунікація забезпечує: соціалізацію у межах релігійної громади; обмін та засвоєння релігійної інформації; зміцнення зв'язків – між окремими віруючими, у межах релігійної громади, між віруючими та духовенством, у межах релігійної інституції, між релігійними організаціями різного віросповідання. Релігійна комунікація передбачає не лише вербальний рівень інформаційного обміну, а й символічний (у різних видах сакрального мистецтва), іміджевий (як результат міфологізації постаті релігійного лідера). Це є одночасно явищем загальноуніверсальним та індивідуально специфічним для кожної конкретної релігійної системи, тому точність декодування релігійної інформації залежить від єдиного коду, сформованого у контексті історико-культурної зумовленості існування релігійної громади.

У релігійній комунікації присутні як об'єкт-суб'єктні відносини, властиві комунікаційній діяльності у формі наслідування, коли реципієнт (вірянин) цілеспрямовано вибирає комуніканта (харизматичного проповідника) як ідейний зразок задля своєї соціальної поведінки, так і суб'єктно-об'єктні відносини, притаманні комунікаційній діяльності у формі управління, коли комунікант (церква як соціальний інститут) розглядає реципієнта (суспільство) як об'єкт своєї комунікаційної дії. Християнська релігійна комунікація завжди має опосередкований ієрархічний ідеологічний зв'язок з Церквою та її соціально-комунікаційними інститутами, що зумовлює можливості застосування пропагандистських стратегій психологічного впливу. Інформаційно-комунікаційний імідж держави формується значною мірою на основі релігійно-спрямованих інформаційних ресурсів богословської літератури.

2. Релігійна Інтернет-комунікація – складний процес передачі знаково-образної релігійно-спрямованої інформації, опосередкований технічними засобами, з метою утвердження духовних цінностей певної конфесії, здійснення ідеологічного, політичного чи організаційного впливу на оцінки, думки та поведінку людей. Її сутність доцільно розглядати в контексті трьох основних аспектів: онтологічного (з акцентом на знакову природу комунікації); гносеологічного (у контексті аналізу пізнавальних та комунікаційних можливостей учасників комунікаційного процесу); аксіологічного (усвідомлення релігійної комунікації як найвищої духовної цінності).

Змістовне наповнення релігійної Інтернет-комунікації є логічним відображенням історико-культурної зумовленості та ідеологічної позиції конкретної християнської конфесії. На онтологічному рівні така комунікація реалізується переважно у горизонтальному вимірі, але вертикальний вимір у віруючої людини присутній як можливість морального імперативу, що визначає її етичну спрямованість. У соціально-комунікаційній системі суспільства християнська релігійна Інтернет-комунікація виконує такі функції: інформаційну, комунікаційну, світоглядну, ідеологічну, місійно-

пропагандистську, ілюзорно-компенсаторну, освітньо-виховну, ціннісно-орієнтаційну, соціалізаційну, інтегрування, регулятивну. Означені функції охоплюють різні рівні соціально-комунікаційного процесу: масовий (звернення Церкви як соціального інституту до громади), груповий (налагодження комунікаційних зв'язків всередині конкретної релігійної громади завдяки інформаційним зверненням пастиря до пастви на конкретному їх сайті), міжособистісний (Інтернет-комунікація між вірянами).

Серед основних завдань релігійної Інтернет-комунікації є інтеграція індивідів у соціальні групи і спільності, об'єднання конкретною релігійною ідеологією, що здійснюється Церквою як соціальним інститутом через посередництво своїх інформаційно-комунікаційних структур – медіа-центрів, електронних бібліотек, освітніх Інтернет-порталів тощо.

3. У системі релігійних комунікацій віртуальна реальність є міфологізованим відображенням ілюзорної дійсності, що в поєднанні зі знаково змодельованою мислимою реальністю стала історією конструювання ідеології суспільства загалом. На онтологічному рівні віртуальна реальність існує як вічна потенція трансцендентного, на гносеологічному рівні – як осягнення світу божественної реальності через усвідомлення недосконалості реальності земної. У релігійному вимірі віртуальне постає як трансцендентне, неосягнене, як бажане, але нездійснене, і часто знаходить свій прояв у молитовному екстазі, що діє на підсвідомість і формує для віруючого світ містичних образів.

У християнській історії здатність психологічного виходу на віртуальний рівень слугувала індикатором сакральної обраності і володіння надприродною духовною силою. На рівні вертикальної релігійної комунікації, під час молитви, у спробі осягнення віруючим божественної сутності через акти її присутності, відбувається розмивання протилежностей земного і божественного, це своєрідний стан взаємопереходу з фізичного світу до віртуального. У релігійній Інтернет-комунікації віртуальна реальність, як артефакт нової інформаційної епохи, з одного боку, постає феноменом, іманентним самій структурі буття, що втілює можливість творчої діяльності, а з другого, – формує накопичення симулякрів як знаків відсутньої реальності; на індивідуальному рівні віртуальна реальність постає можливістю втечі від самотності, а на масовому рівні є ефективним засобом маніпулювання суспільною свідомістю. У масовому контексті віртуальна релігійна Інтернет-комунікація є ефективним засобом певних релігійних спільнот нав'язати волю суспільству, тому однією з основних небезпек релігійного Інтернет-середовища є можливість контролю над особистістю, яка в крайніх формах може перерости в електронний тоталітаризм.

4. Глобалізація, зумовлюючи трансформацію національних культур і конфесій, актуалізує ціннісний аспект місійної діяльності християнських церков. Становлення інформаційного суспільства забезпечує розвиток глобальної інформаційної бази, долучення до найвищих здобутків людського духу, духовно-ціннісних орієнтирів загальнолюдського масштабу, водночас, робить вразливою націю як цілісну інформаційну систему, посилюючи зростання загроз втрати національної самоідентифікації і культури. В інформаційно-комунікаційному контексті релігійна спільнота як інформаційна система володіє груповою соціальною пам'яттю і розвиненими комунікаційними зв'язками, що забезпечують передачу групового досвіду як на

духовному рівні (через певні релігійні ідеї чи традиції), так і на матеріальному – у формі реліквій чи священних книг.

У сучасному інформаційному суспільстві як «суспільстві знань» комунікаційне пізнання у релігійній комунікації постає творчим пізнавальним актом, адже реципієнт не тільки усвідомлює поверхневе і глибинне значення повідомлень, а й оцінює їх відповідність моральним нормам. Це зумовлює необхідність формування релігійної інформаційної культури, яка є невід'ємною складовою загальної культури людства та передбачає наявність традицій, вірувань, суспільної пам'яті. Генеза інформаційно-комунікаційної культури вплинула на динаміку розвитку релігійної комунікації в історії християнської церкви: на її писемному рівні відбувається сакралізація знання, Святе Письмо прийшло на зміну Святому Переказу, а християнська ідеологія виходить за етно-релігійні межі; книгодрукарський рівень інформаційної культури зумовив домінування національного (мови, традиції, культури) в осягненні християнських цінностей; технічний рівень розвитку інформаційної культури зумовив масовий контекст застосування стратегій та засобів релігійної місієно-пропагандистської діяльності. В умовах глобальних викликів сучасності релігійна інформаційна культура сприяє удосконаленню засобів задоволення інформаційних потреб у духовній сфері та створює додаткові можливості для формування ключових засад релігійної духовності, віротерпимості.

5. Активність використання християнськими конфесіями можливостей Інтернет-комунікацій зумовлюється безбар'єрністю, швидкістю охоплення масової аудиторії, можливостями впливу віртуального світу на підсвідоме, здатністю активного застосування пропагандистського впливу. Значний потенціал використання персональних Інтернет-сайтів зумовлений приватністю та доступністю електронних комунікацій, що дозволяє значно розширити релігійний вплив на соціум, особливо за рахунок молоді.

Серед основних напрямків місієної Інтернет-діяльності християнських конфесій в Україні домінантними є формування електронних бібліотек, місієна паломницька діяльність, релігійні освіта та виховання. Бібліотечна справа у вітчизняній культурній традиції формувалась у межах чернецтва, тому місієна діяльність християнської церкви неможлива без бібліотеки як джерела релігійно спрямованої інформації. Інформаційно розвинене суспільство – це етап мультимедійної комунікаційної культури, однією зі складових якого є інформаційна база національно-спрямованої релігійної літератури, що забезпечує виконання інформаційної, ідеологічної, місієно-пропагандистської, освітньої та світоглядної функцій.

Значним чинником місієної діяльності церкви є паломницькі Інтернет-ресурси, головним завданням яких є розширення уявлень про релігійну картину світу, отримання нових знань, більш глибокого розуміння своєї культурної самоцінності і її суттєвої відмінності від інших цивілізацій. Паломницькі Інтернет-ресурси мають наступну функціональну спрямованість: інформаційну – моніторинг паломницьких місць; місієнерську – поширення знання про релігійну конфесію, її історію, вчення, сакральну спадщину; економічну – залучення отриманих від релігійно-паломницького туризму фінансів для потреб та розвитку релігійної громади. Пропагандистська спрямованість християнських Інтернет-ресурсів виконує не лише місієну, а й

виховну функцію, адже зорієнтована на підвищення етичної культури молоді, формування її релігійно-духовної системи цінностей.

6. У добу глобалізації відродження традиційних культур відбувається в умовах несприйняття релігійної толерантності та плюралізму, штучного розпалювання релігійних конфліктів, використовуваних у політичних цілях, а вдосконалення інформаційних технологій призводить до загострення пропагандистських стратегій релігійних інформаційних війн. Релігійна Інтернет-пропаганда постає як форма комунікації, спрямована на зміну психологічних настанов, ціннісних орієнтацій, поведінки індивідів незалежно від їхнього бажання шляхом маніпулювання свідомістю на користь певної конфесії.

Релігійна Інтернет-пропаганда формується на таких засадах як: масифікація суспільної свідомості шляхом утвердження мозаїчного типу мислення, що призводить до зниження інтелектуального рівня повідомлень; стереотипізація, простота і повторення ідей, використання ірраціональних мотивів, містики, релігійних символів, спотворення фактів, обман, цензура. Інструментами пропаганди є актуалізація емоційного чинника шляхом навіювання, підштовхування до ірраціональних дій, використання непрямих формулювань релігійних ідей, використання архетипів суспільної свідомості для трансформації суспільних ідеалів та цінностей.

В історії християнської церкви можна виокремити чотири історичні етапи розвитку інформаційного протиборства, котрі базуються на використанні вербальної, паперової, технічної й телекомунікаційної технологій, де реалізовувались як пропагандистські стратегії виступи релігійних проповідників, поширення чуток, дезінформація тощо. Для релігійної Інтернет-пропаганди властиві такі ознаки як: тотальність, безперервність, масовість, авторитарність, централізм та мережева розгалуженість, монопольність, цензурованість, сакралізована міфологічність, односторонній вплив. Пропаганда від інших способів поширення ідей завжди відрізняється основною своєю властивістю – в ній є насильство, примус, тому місійно-пропагандистська діяльність – це нав'язування у суспільстві ідеології конкретної християнської конфесії. Місійна діяльність християнської церкви зумовлена поширенням духовно-ціннісних засад християнського віровчення.

7. Комунікативною технологією впливу на масову свідомість з метою радикальної зміни існуючої суспільної системи релігійних ідей, цінностей та переконань є релігійна інформаційна війна. Конфліктогенна сутність релігійного феномену зумовлена відносно чіткою релігійною та конфесійною ідентифікацією соціальних суб'єктів і жорстким демаркаційним поділом носіїв відмінної ідентичності, та визначає релігійні інформаційні війни як один з найбільш ефективних засобів утвердження релігійної ідеології. Удосконалення засобів задоволення інформаційних потреб у духовній сфері, з одного боку, створює можливості для розвитку віротерпимості, а з другого, – за умови використання маніпулятивних технологій, – стає основою ведення інформаційних війн проти нації як цілісної інформаційної системи.

Перевагами використання пропаганди у системі релігійної Інтернет-комунікації над звичайними засобами і технологіями впливу на масову свідомість є: оперативність, економність, прихованість джерела впливу, комплексність подачі інформації та її сприйняття, поширення спеціально підібраної інформації

(дезінформації), дистанційний характер впливу, масштабність можливих наслідків. ЗМІ – це могутня зброя психологічного впливу, яку християнські конфесії повинні використовувати Інтернет-комунікацію для пропаганди духовних цінностей, що не суперечать загальноприйнятим нормам моралі та духовності. Основним завданням релігійної Інтернет-комунікації має стати не підпорядкування суспільної свідомості засиллю ідеології релігійної конфесії, а утвердження загального процесу соціалізації і гуманізації суспільства, формування атмосфери толерантності та релігійної свободи.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Ломачинська С. В. Проповідницька діяльність як вагомий чинник релігійної комунікації в православній традиції // Актуальні проблеми філософії та соціології. 2016. Вип. 9. С. 67–70.

2. Ломачинська С. В. Використання Інтернет-технологій у релігійному вихованні молоді (на прикладі УПЦ) // Гілея: Науковий вісник. 2016. Вип. 108 (5). С. 196–200.

3. Ломачинська С. В. Інтернет-ресурси паломницьких центрів у релігійно-культурному просторі України // Релігія та Соціум. Міжнародний часопис. 2016. № 1–2 (21–22). С. 198–204.

4. Ломачинська С. В. Національно-культурний зміст православних електронних бібліотек в епоху глобалізації // Софія. Гуманітарно-релігієзнавчий вісник. 2016. № 3 (7). С. 18–24.

5. Ломачинська С. В. Генеза християнського проповідництва в сучасному глобалізованому світі // Вісник Львівського університету. 2017. Вип. 13. С. 87–93.

Статті у закордонних наукових виданнях:

6. Lomachinska S. V. Genesis of virtual reality in scope of religious communications // *Evropsky filozoficky a historicky diskurz*. 2017. № 4. P. 99–105.

Публікації в інших виданнях:

7. Ломачинська С. В. Сакральний зміст релігійної комунікації в системі соціально-комунікаційного знання: зб. наук. праць / за ред. П. І. Юхименка. Біла Церква, 2013. Вип. 10. С. 8–13.

8. Ломачинська С. В. Особливості гносеологічної проблематики в творчості Василя Великого // Дні науки філософського факультету – 2013: матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 16–17 квіт. 2013 р.). Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2013. Ч. 5. С. 67–69.

9. Ломачинська С. В. Комунікативные средства христианской проповеди в контексте формирования массового сознания // «Ломоносов – 2013»: материалы Международного молодежного научн. форума. URL: https://lomonosov-msu.ru/archive/Lomonosov_2013/2331/61365_9429.pdf (дата звернення: 15.10.2018).

10. Ломачинська С. В. Комунікативні засоби владного впливу сучасної православної церкви // «Дні науки філософського факультету – 2014: міжнар. наук. конф. (Київ, 15–16 квіт. 2014 р.). Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2014. Ч. 7. С. 67–69.

11. Ломачинська С. В. Пошук міжконфесійної толерантності в духовному вимірі українського християнства // Перспективи розвитку сучасної науки:

матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. (Київ, 7–8 травня 2015 р.). Київ: Видавничий дім «Гельветика», 2014. Ч. 2. С. 28–31.

12. Ломачинська С. В. Інтернет як ефективний засіб сучасної релігійної комунікації // Філософія, релігія та культура у глобалізованому світі: Всеукраїнська наук.-теор. конф. з міжнародною участю. (Житомир, 23 листоп. 2015 р.). Житомир: Видавець О. О. Євенок, 2015. С. 216–219.

13. Ломачинська С. В. Міжконфесійна толерантність як запорука українського суспільства в умовах інформаційної війни // Толерантність як соціогуманітарна проблема сучасності: IV Міжнар. наук.-теор. конф. (Житомир, 1–2 жовт. 2015 р.). Житомир: Вид-во Євенок О. О., 2015. С. 103–105.

14. Ломачинська С. В. Інформаційне наповнення персональних сайтів священників як засіб релігійних Інтернет-комунікацій // Наука та інновації: матеріали Міжнар. XXXIII наук.-практ. конф. (Чернівці, 30–31 січ. 2016 р.). Київ: «Лабораторія думки», 2016. Т. 1. С. 28–31.

15. Ломачинська С. В. Релігійна Інтернет-пропаганда в сучасній інформаційній війні // Історія, проблеми та необхідні умови становлення громадянського суспільства в Україні: матеріали міжнар. наук.-практ. конф., (Львів, 29–30 січ. 2016 р.). Львів: ГО «Львівська фундація суспільних наук», 2016. С. 21–25.

16. Ломачинська С. В. Пропаганда сімейних цінностей УГКЦ засобами Інтернет // Актуальні питання, проблеми та перспективи розвитку гуманітарного знання у сучасному інформаційному просторі: національний та інтернаціональний аспекти. Монреаль. 2016. Ч. 1. С. 12–15.

17. Ломачинська С. В. Роль Інтернет-видань УПЦ у пропаганді патріархальних сімейних цінностей // Дні науки філософського факультету: міжнар. наук. конф. (Київ, 20–21 квітня 2016 р.). Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2016. Ч. 7. С. 155–157.

18. Ломачинська С. В. Риторика Арістотеля: від красномовства до мистецтва маніпуляцій // Софія. Гуманітарно-релігієзнавчий вісник. Київ. 2016. № 3 (7). С. 109–110.

19. Ломачинська С. В. Феномен віртуальної реальності в контексті релігійних комунікацій // Дні науки філософського факультету – 2017: матеріали міжнар. наук. конф. (Київ, 16–17 квіт. 2017 р.). Київ: Видавничо-поліграфічний центр «Київський університет», 2017. Ч. 6. С. 182–184.

20. Ломачинська С. В. Феномен релігійної ідентичності в контексті глобалізаційних викликів сучасності // «Київські філософські студії»: наук. конф. (Київ, 17–18 трав. 2018 р.). Київ: Київський університет імені Бориса Грінченка, 2018. С. 153–155.

АНОТАЦІЯ

Ломачинська С. В. Релігійна Інтернет-комунікація у міській діяльності християнських церков в Україні. – На правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата філософських наук за спеціальністю 09.00.11 – релігієзнавство. – Житомирський державний університет імені Івана Франка. – Житомир, 2019.

У дисертації здійснено філософсько-релігієзнавчий аналіз феномену релігійної Інтернет-комунікації християнських церков в Україні як ефективного

засобу реалізації їх місійної діяльності. Проаналізовано роль релігійної Інтернет-комунікації як важливого чинника формування та розвитку суспільних відносин, що забезпечує соціалізацію, передачу релігійного досвіду, засвоєння релігійної інформації, зміцнення зв'язків у межах релігійної громади.

Обґрунтовано сутність релігійної Інтернет-комунікації в контексті трьох основних аспектів: онтологічного, гносеологічного, аксіологічного. Визначено концептуальну спрямованість християнської Інтернет-комунікації на масовому, груповому та індивідуальному рівнях, та функції: інформаційну, комунікаційну, світоглядну, ідеологічну, місійно-пропагандистську, ілюзорно-компенсаторну, освітньо-виховну, ціннісно-орієнтаційну, регулятивну, функції соціалізації, інтегрування. Зазначено, що релігійна Інтернет-комунікація розкривається у соціальній взаємодії церкви як соціального інституту з громадами вірян через посередництво своїх інформаційно-комунікаційних структур, що сприяє передачі релігійного досвіду, зміцненню зв'язків між окремими віруючими, релігійними громадами, релігійними організаціями різного віросповідання. Охарактеризовано соціально-психологічний вплив феномену віртуального як засобу конструювання соціальної реальності у релігійній Інтернет-комунікації.

Визначено, що конфліктогенна сутність релігійного феномену зумовлена відносно чіткою релігійною та конфесійною ідентифікацією соціальних суб'єктів і жорстким демаркаційним поділом між носіями різної ідентичності, що визначає релігійні інформаційні війни як один з найбільш ефективних засобів утвердження релігійної ідеології. Доведено, що релігійна Інтернет-пропаганда може мати як деструктивну, так і конструктивну сутність: на деструктивному рівні вона сприяє утвердженню конкретної релігійної ідеології, виступаючи засобом маніпуляції та суспільної конфронтації, а на конструктивному, за умов забезпечення релігійної неупередженості та позаконфесійності, релігійна пропаганда може слугувати утвердженню традиційних християнських цінностей та моральності суспільства.

Ключові слова: релігійна комунікація, релігійна Інтернет-комунікація, християнські церкви, релігійна пропаганда, місійна діяльність, місійно-пропагандистська діяльність, релігійна інформаційна війна.

ANNOTATION

Lomachinska S. V. Religious Internet communication in the missionary activity of Christian churches in Ukraine. – On the rights of the manuscript.

The Thesis for candidate of Philosophy degree in specialty 09.00.11 – Religious Studies. – Zhytomyr State University named after Ivan Franko. – Zhytomyr, 2019.

The dissertation carried out a philosophical and religious analysis of the phenomenon of religious Internet communication of Christian churches in Ukraine as an effective means of realizing their missionary activity. The role of religious Internet communication as an important factor in the formation and development of social relations, which ensures socialization, transfer of religious experience, exchange, assimilation of religious information, strengthening of ties within the framework of a religious community, is analyzed.

The essence of religious Internet communication is substantiated in the context of three main aspects: ontological, epistemological, and axiological. The functions of Christian Internet communication at mass, group and individual levels, namely, information, communication, ideological, ideological, missionary-propagandistic, illusory-compensatory, educational, educational, value-orientational, socialization, integration, and regulatory are defined. The socio-psychological impact of the phenomenon of the virtual as a means of constructing social reality in religious Internet communication is described. It is noted that religious internet communication is revealed in the social interaction of the church as a social institution with the communities of believers through the use of their information and communication structures, which contributes to the transfer of religious experience, the strengthening of ties between individual believers, religious communities, religious organizations of different religions.

It is noted that modern Internet technologies broaden the scope of religious communication, provide a new quality and a new level of religious relations, which complements and deepens the communicative potential of the Church. Characteristic features of religious Internet communications are barrier-free, speed of coverage of the mass audience, the possibility of influencing the virtual world on the subconscious, the ability to actively use advocacy. Among the main areas of the missionary Internet activities of Christian denominations in Ukraine are the formation of digital libraries, missionary pilgrimage activities and dominant is religious education and education. The modern stage of society's formation can be characterized as a multimedia communication culture, one of the indicators of which is the active development of electronic libraries, in particular, the creation of nationally directed Internet resources of religious literature, because their content is not only the formation of a corresponding religious outlook, but also imposition of the corresponding cultural tradition (language, ideology, style of thinking and world perception).

It is substantiated that the conflictual nature of the religious phenomenon is due to the relatively clear religious and confessional identification of social subjects and the rigid demarcation separation between the bearers of different identities, which defines religious information wars as one of the most effective means of approving religious ideology. It is proved that religious Internet propaganda can have both destructive and constructive essence: on a destructive level, religious propaganda promotes the adoption of a particular religious ideology, acting as a means of manipulation and social confrontation; on a constructive level, religious propaganda can serve to assert the traditional Christian values and morals of society.

Key words: religious communication, religious Internet communication, Christian churches, religious propaganda, missionary activity, missionary-propaganda activities, religious information warfare.

